

KRAJSKÉ MUSTRUNKY A KRAJŠTÍ MUSTRHEŘI V ORGANIZACI VOJENSKÉ SPRÁVY PŘEDBĚLOHORSKÝCH ČECH (1565–1618)¹

PETR MAREŠ

V 16. a 17. století čelila východní a jihovýchodní část evropského kontinentu mohutné expanzi ze strany Osmanské říše. Země ležící na západ od několika set kilometrového hraničního pásma ohrožovaného Turky a Tatary ovládala habsburská dynastie. Habsburští panovníci koordinovali protitureckou obranu celého západního křesťanského světa a jejich soustátí vynakládalo na svou obranu obrovské finanční prostředky a lidské zdroje. Vojenská obrana před tureckou expanzí byla tématem nejen celoevropským, ale především lokálním.

Až do poloviny 17. století nedisponovala habsburská monarchie stálou armádou. Podíl vojenských hotovostí jednotlivých zemí na její obraně byl zanedbatelný, protože stavové vytrvale odmítali osobní účast na vojenských taženích a bránili vysílání zemských hotovostí za její hranice. Vojenskou sílu monarchie tak zajišťovaly žoldnéřské oddíly najímané dočasně panovníky a stavovskými reprezentacemi podle míry momentálního ohrožení.

Vojenské záležitosti monarchie byly centrálně spravovány až od roku 1556, kdy Ferdinand I. zřídil dvorskou válečnou radu.² Úkolem rady bylo vytvořit program jednotné obrany habsburského soustátí, definovat podíly jednotlivých zemí na něm a v případě ohrožení koordinovat jeho obranu. Na tvorbě programu se aktivně podílely tajná rada a dvorská komora, při jednáních se stavy jednotlivých zemí také místní komory a špičky stavovských reprezentací. Program společné obrany monarchie nebyl ale v předbělohorském období realizován a zůstal v rovině vyjednávání a plánování.

¹ Text je součástí řešení grantového projektu GA ČR 13 – 17978S „Svět mužskosti. Nižší šlechta z českých zemí ve válkách počátkem novověku“, jehož příjemcem je Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

² Do válečné rady jmenoval panovník také zástupce z českých zemí. Sněmy české III, s. 245 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 30. června 1565).

Podíl Českého království na protiturecké obraně³

Tradičním místem jednání panovníka a stavovské reprezentace Českého království resp. reprezentací zemí České koruny byl zemský popř. generální sněm. Pravomoc svolat sněm měl pouze panovník a důvodem pro svolání byla v předbělohorském období téměř vždy nutnost projednat formu a míru podílu Českého království na protiturecké obraně. Téma protiturecké obrany představovalo při vyjednávání panovníka se stavy a naopak významný mocenský nástroj.

Panovník předkládal sněmu své požadavky prostřednictvím propozice. Na jejím formulování se podíleli jak nejvyšší zemští úředníci a česká komora, tak také centrální úřady monarchie jako dvorská komora, dvorská válečná rada a tajná rada. Jednotlivé body propozice projednávala nejdříve každá stavovská korporace zvlášť, poté se všechny korporace dohodly na jednotném stanovisku představujícím vůli celé stavovské obce. Po úspěšném projednání všech bodů propozice bylo sněmovní usnesení sepsáno a vloženo do desek zemských. Tím se stalo zemským zákonem závazným pro celou stavovskou obec bez výjimky.⁴

České království se v předbělohorském období podílelo na obraně proti Turkům čtyřmi způsoby: povoláním berní a různých finančních sbírek; najímáním a financováním žoldnéřských vojsk; osobním tažením stavů za hranice země a mobilizováním zemské hotovosti na obranu království.

Vůbec nejčastějším požadavkem, který panovníci předkládali sněmu k projednání a schválení, byla žádost o **vybrání tzv. pomoci proti Turkům**.⁵ Protože stavové odmítali schvalovat vybírání této pomoci na několik let dopředu, byli panovníci nuceni vždy po uplynutí termínů, ve kterých se schválená pomoc vybírala, svolat nový sněm a vyjednávat na něm od začátku novou pomoc.

³ Výběrové s odkazy na literaturu a prameny Pánek, Jaroslav: Podíl předbělohorského českého státu na obraně střední Evropy proti osmanské expanzi, ČsČH 36, 1988, s. 856–872; 37, 1989, s. 71–84; Sterneck, Tomáš: Město, válka a daně. Brno v moravském berním systému za dlouhé války s Vysokou Portou (1593–1606). Praha 2006.

⁴ Usnesení sněmů byla vkládána do řady desek zemských stavovských. Národní archiv (NA), fond Desky zemské, Desky zemské stavovské (DZSt) 1 (Kvatern červený, sněmové od 1541 do 1582), 1541–1582; tamtéž, DZSt 2 (Kvatern bílý sněmův obecních od 1583 do 1602), 1583–1602; tamtéž, DZSt 3 (Kvatern zelený sněmův obecních od 1603 do 10), 1603–1610; tamtéž, DZSt 4 (Kvatern bílý sněmův obecních 1567), 1567–1603 a tamtéž, DZSt 5 (Kvatern černý sněmův obecních Království českého od léta 1611), 1611–1617. Usnesení sněmů vložena do DZSt 1 a 2 byla vydána v edici Sněmy české. Gindely, Antonín – Dvorský, František – Krofta, Kamil – Novák, Jan Bedřich – Volf, Miloslav (edd.): Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu I–XI, XV. Praha 1877–1925, 1955 (dále jen Sněmy české I–XV).

⁵ Rieger, Bohuslav: Zřízení krajské v Čechách, část I. Historický vývoj do roku 1740. Praha 1889, s. 190–203.

Pomoc na obranu proti Turkům měla různé formy. Starší formou bylo vybírání berně z movitého a nemovitého majetku stavů a jejich poddaných, tj. určité částky vyměřené z určité hodnoty majetku. V roce 1567 se prosadilo vybírání tzv. domovní berně, tj. berně vyměřené z počtu osedlých poddaných a z domů ve městech. Vedle toho povolovaly sněmy panovníkům ještě jiné formy finančních pomoci, nejčastěji různé sbírky, tj. zdanění nejrůznějšího zboží nebo činností.

Sněmy určovaly způsob a termíny vybírání berní a sbírek a volily také jejich výběrčí.⁶ Stavové si vyhrazovali právo na kontrolu nad distribucí vybraných finančních prostředků. Sněmovní usnesení opakovaně konstatovala, že vybrané peníze mohou být určeny výhradně na obranu proti Turkům.⁷ V konkrétních případech na zaplacení žoldnéřských oddílů střežících uhersko-osmanskou nebo rakousko-osmanskou hranici, posádek hraničních pevností, oprav starých a poškozených pevností nebo výstavby nových.⁸

V organizaci vojenství dominovalo v předbělohorských Čechách **najímání žoldnéřských vojsk**. Sněmy projednávaly a povolovaly časté žádosti panovníků o vybrání určité finanční částky na zaplacení žoldnéřského vojska. Schválené finanční prostředky pocházely buďto z vybraných berní a sbírek nebo z jednorázových půjček poskytnutých celou stavovskou obcí nebo jednotlivci.

Najímatelem žoldnéřského vojska financovaného stavu mohl být panovník i stavovská obec. Způsob a cíl jeho využití závisel zcela na vůli najímatele. Panovníci i stavové vysílali žoldnéřské oddíly především za hranice zemí České koruny.⁹ Smyslem najmutí žoldnéřského vojska bylo nahradit nebo doplnit vojsko zemské

⁶ Volf, Miloslav: *Nástin správy České berně v době předbělohorské*. Praha 1941 [= *Sněmy české XI/2: Prováděcí usnesení sněmů Českých 1605–1607, sešit 1*. Praha 1941].

⁷ Distribuce pomoci proti Turkům byla svěřována polnímu colmistrovi Českého království volebnému na zemské nebo generálním sněmu. V některých případech stavové neváhali zdržet vybrané finance do té doby, než by byl do Uher vyslán polní colmistr k jejich rozdělení. Např. *Sněmy české VI*, s. 140 (Úvod k jednání zemského sněmu zahájeného 5. února 1582).

⁸ Např. v textu sněmovního usnesení z roku 1574 je určení pomoci zobecněno takto – „Pomoc pro nic jiného než pro samé to opatření hranic v království Uherském se svoluje. Nikam jinam než na záplatu lidu toho, kterýmž zámkové a místa pomezí v království Uherském osazení jsou, obrátiti ráci.“ *Sněmy české IV*, s. 82 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 22. června 1574). Přehled výdajů na uherskou hranici v roce 1577 viz *Sněmy české V*, s. 201–208 a 208–212.

⁹ Prameny k žoldnéřským vojskům najímaným panovníkem a českými stavu jsou zpřístupněny především v těchto edicích: Roubík, František (ed.): *Regesta fondu Militare Archivu ministerstva vnitra Republiky československé v Praze, I*. Praha 1937 a Liva, Václav (ed.): *Prameny k dějinám třicetileté války*. *Regesta fondu Militare Archivu ministerstva vnitra Republiky československé v Praze, II*. Praha 1938. K osobním zážitkům žoldnéřského vojáka ve sledovaném období zejména Petráčková, Věra – Vogeltanz, Jan (edd.): *Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů*. Praha 1979.

hotovosti.¹⁰ Výhodou žoldnéřského vojska ve srovnání se zemskou hotovostí byla možnost jeho poměrně rychlého sestavení, pružnost jeho pohybu a jeho relativní profesionalita.¹¹

Nejméně využívanou formou účasti Českého království na protiturecké obraně bylo **osobní tažení šlechty za hranice země**. Zemské zřízení dokonce panovníkovi zakazovalo nutit stavy k takovému tažení.¹² Stavové se k němu zavazovali pouze pod podmínkou, že se ho zúčastní osobně také panovník.¹³ S osobním tažením šlechty za hranice země se počítalo také v případech, že by na její obranu nestačila zemská hotovost.¹⁴ V případě takového tažení se rušilo vybírání pomoci proti Turkům¹⁵ a nařízení o zemské hotovosti.¹⁶ V letech 1565–1618 vytáhla celá šlechtická obec za hranice zemí České koruny pouze dvakrát – v roce 1566¹⁷ a 1594.¹⁸ Ani jedna výprava ale nezasáhla do válečných operací.

¹⁰ Např. v roce 1571 stavové odsouhlasili najmutí 2100 koní na místo postavení zemské hotovosti. Sněmy české III, s. 600–605 (Usnesení zemského sněmu z 30. dubna 1571). V roce 1576 zase odsouhlasili, že kdyby bylo potřeba, najmou vedle nařízení zemské hotovosti na svůj náklad 2200 koní. Sněmy české IV, s. 552–554 (Usnesení generálního sněmu uzavřeného 11. července 1576). V roce 1580 se sněm usnesl o způsobu nařízení zemské hotovosti, ale protože byla celá země dlouhou dobu v míru, povolil nejvyšším úředníkům a zemským soudcům, aby v případě potřeby mohli pro její obranu najmout až 1000 žoldnéřů. Ti pak měli působit vedle zemské hotovosti. Sněmy české V, s. 679 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 9. února 1580). Další příklady např. Sněmy české VII, s. 279–280 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 24. února 1588); NA, DZSt 3, fol. F 21–H 3 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 22. března 1606); tamtéž, fol. H 4–H 23 (Usnesení komise z 6. května 1606); tamtéž, fol. K 26–O 18' (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 23. února 1610) a NA, DZSt 5, fol. A 29–C 2 (Usnesení generálního sněmu uzavřeného 23. května 1611) a C 3–G 14 (Usnesení generálního sněmu uzavřeného 3. října 1615).

¹¹ Srov. usnesení sněmu z roku 1571, které rušilo krajské mustrunky a místo zemské hotovosti nařídilo najmout 2100 koní. Důvodem bylo z pohledu současníků na jedné straně nákladné a bezvýznamné krajské mustrování, na druhé straně se prý ukázalo „že lid služebný je ve všem lepší než domácí vyslaný lid“. Sněmy české III, s. 600–605 (Usnesení zemského sněmu ze 30. dubna 1571).

¹² Jireček, Hermenegild – Jireček, Josef (edd.): Zřízení zemská království českého XVI. věku. Praha 1882 [= Codex iuris Bohemici, Tomi IV. Pars 1. Sectio 1.: Jura et constitutiones regni bohemiae saeculi XVI.], s. 151, čl. B. 4.; tamtéž, s. 508, čl. A. 29.

¹³ Sněmy české III, s. 33 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 10. listopadu 1558); tamtéž, s. 57–58 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 1. října 1561); tamtéž, s. 191 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 27. ledna 1564) a usnesení následujících sněmů.

¹⁴ Sněmy české IV, s. 552–553 (Usnesení generálního sněmu uzavřeného 11. července 1576).

¹⁵ Sněmy české III, s. 245–246 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 30. června 1565) a usnesení následujících sněmů.

¹⁶ Sněmy české XI/1, s. 291 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 14. června 1605).

¹⁷ Srov. prameny vydané v Roubík, F. (ed.): Regesta, s. 159 ad.

¹⁸ K tzv. patnáctileté válce výběrově Janáček, Josef: Rudolf II. a jeho doba. Praha 1997, s. 321–328; Niederkorn, Jan Paul: Die europäischen Mächte und der „Lange Türkenkrieg“ Kaiser Rudolfs II. (1593–1606). Wien 1993; Vojenské dějiny Československa, II. díl (1526–1918). Praha 1986, s. 60–70; Bůžek, Václav: Protiturecké tažení z roku 1594 (Hospodářské a politické aspekty generalátu

Na protiturecké obraně se České království podílelo také **mobilizováním zemské hotovosti**, i když s významným omezením. Zemská hotovost (veřejná hotovost; defenzí) totiž sloužila primárně pouze k obraně Českého království popř. k obraně hranic zemí České koruny. Na přelomu 16. a 17. století bývalo její teoretické využití rozšířeno ještě na obranu vybraných měst a pevností v případech jejich obléhání Turky (Vídeň, Komárno, Nové Zámky, Ostřihom) a na pomoc okolním zemím, které měly dědičné smlouvy s panovníkem a Českou korunou.¹⁹ Pokusy panovníků o zřízení stálé zemské hotovosti v Českém království byly po celé předbělohorské období neúspěšné.²⁰ Proto museli na každém sněmu znovu žádat stavy o projednání článků o zemské hotovosti. Neúspěšné byly také pokusy o začlenění české zemské hotovosti do centralizované obrany na úrovni monarchie²¹ a na úrovni zemí České koruny.²²

Petra Voka z Rožmberka). Jihočeský sborník historický 58, 1989, s. 53–66; Petrů, Eduard (ed.): Bartoloměj Paprocký z Hlohoh. O válce turecké a jiné příběhy. Výbor z Diadochu. Praha 1982; Líva, V. (ed.): Prameny, s. 7–338. K působení rytíře Albrechta Pětipeského z Chýš a z Egerberku v žoldněřském pluku hraběte Šebestiána Šlika a později v žoldněřském pluku najatém českými stavy viz Mareš, Petr (ed.): Albrecht Pětipeský z Chýš a z Egerberku – edice korespondence. Praha 2005 (Diplomová práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy).

¹⁹ Sněmy české X, s. 619–624 (Usnesení komise z 2. července 1604) a usnesení následujících komisí a sněmů.

²⁰ Už na sněmu v roce 1569/1570 dali stavové pravomoc nejvyšším úředníkům a zemským soudcům, přísedícím dvorského a komorního soudu a jednotlivcům voleným sněmem z obce, aby pokud budou předvoláni panovníkem, byli oprávněni projednávat s ním záležitosti týkající se zemské hotovosti. Sněmy české III, s. 500–503 (Usnesení generálního sněmu zahájeného 19. prosince 1569 a uzavřeného v květnu 1570). Osmičlennou komisí nařídil zase sněm v roce 1578. Jejím úkolem bylo projednat problematiku zemské hotovosti a sepsat definitivně článek „o nařízení stálé veřejné hotovosti“. Také její činnost zůstala nedokončena. Sněmy české V, s. 294–295 (Královská propozice na zemský sněm zahájený 2. srpna 1578); tamtéž, s. 308–309 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 2. srpna 1578).

²¹ Např. žádost Maxmiliána II. v propozici na sněm 1575 o vytvoření veřejné hotovosti společné pro celou monarchii nebo podobná žádost Rudolfa II. po nastoupení na trůn v propozici na sněm 1577. Sněmy české IV, s. 170–171 (Královská propozice na zemský sněm zahájený 21. února 1575); Sněmy české V, s. 57–58 (Královská propozice na zemský sněm zahájený 5. února 1577). V usneseních obou sněmů chybí jakýkoliv náznak, že by byl tento bod vůbec projednáván. Sněmy české IV, s. 177–182 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 21. února 1575); Sněmy české V, s. 94–120 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 2. března 1577).

²² Např. žádosti panovníků v propozicích na sněmy 1576, 1593 nebo 1595 o vytvoření jednotné veřejné hotovosti pro všechny korunní země. Sněmy české IV, s. 532 (Královská propozice na generální sněm zahájený 17. května 1576); Sněmy české VIII, s. 342 (Královská propozice na zemský sněm zahájený 23. října 1593); Sněmy české IX, s. 32–33 (Královská propozice na sněm zahájený 13. února 1595). Pokusy o vytvoření jednotného programu zemské hotovosti všech korunních zemí mělo přispět především k jejich lepší koordinaci v případech ohrožení. Sněmy české V, s. 678 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 9. února 1580); Sněmy české VI, s. 455–456 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 13. února 1585); Sněmy české VII, s. 82–83 (Usnesení zemského

Zemská hotovost byla vojskem složeným podle určitého klíče z domácího obyvatelstva.²³ Rozhodování o ní bylo zcela v kompetenci zemských a generálních sněmů, i když v roce 1593 (na začátku patnáctileté války) delegoval sněm tyto své pravomoci speciální sněmovní komisi „pro nařízení veřejné hotovosti“.²⁴ Její předností byla schopnost projednat v případě nutnosti rychleji všechny okolnosti svolání zemské hotovosti.²⁵ Usnesení komise mělo váhu sněmovního usnesení, bylo vkládáno do desek zemských²⁶ a tištěno.²⁷

Pravomoc mobilizovat zemskou hotovost a určit způsob jejího využití a cíl tažení měl panovník nebo v jeho nepřítomnosti nejvyšší purkrabí pražský a nejvyšší úředníci a přísedící zemského soudu.²⁸ Později i tuto pravomoc delegoval sněm na zmíněnou komisi.²⁹

V letech 1565–1618 byla zemská hotovost mobilizována k obraně království a korunních zemí pouze třikrát. V roce 1605 na obranu proti vpádu Štěpána Boč-

sněmu uzavřeného 17. prosince 1586). Srov. také Líva, V. (ed.): *Prameny*, s. 311–314 (Zápis jednání komise „pro nařízení veřejné hotovosti“ rozšířen o zástupce z vedlejších zemí České koruny z roku 1606).

²³ Základní přehled Rieger, B.: *Zřízení krajské v Čechách*, s. 203–216; Pánek, J.: *Podíl předbělohorského českého státu na obraně střední Evropy proti osmanské expanzi*, s. 856–872; 37, 1989, s. 71–84. Pro Moravu Kameníček, František: *Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti a význam (od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání obnoveného zřízení zemského 1526–1628)*, II. Brno 1902, s. 170–400.

²⁴ *Sněmy české VIII*, s. 378–383 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 3. listopadu 1593). Členy komise byli vedle panovníka nejvyšší zemští úředníci, přísedící zemského soudu, přísedící dvorského a komorního soudu a sněmem volení zástupci z krajů.

²⁵ Komisi svolával panovník nebo místodržící a k účasti na jejím jednání byli vyzýváni také komisaři z ostatních korunních zemí. Např. *Sněmy české VII*, s. 82–83 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 17. prosince 1586); Líva, V. (ed.): *Prameny*, s. 26–27 (Pražský hrad, 27. června 1594). Místodržící Petrovi Vokovi z Rožmberka a osobám zvoleným na sněmu do komise „pro nařízení veřejné hotovosti“; *tyž*, s. 43–44 (Pražský hrad, 30. července 1594). Místodržící Janovi Millnerovi z Milhauzu; *tyž*, s. 44–45 (Pražský hrad, červenec – srpen 1594). Několik článků komise „pro nařízení veřejné hotovosti“.

²⁶ Poprvé komise samostatně rozhodla 9. srpna 1601. Následovala usnesení z 23. července 1602, 2. července 1604, 5. května 1605 a 6. května 1606. *Sněmy české X*, s. 222–226 (Usnesení komise z 9. srpna 1601); *tamtéž*, s. 337–342 (Usnesení komise z 23. července 1602); *tamtéž*, s. 619–624 (Usnesení komise z 2. července 1604); *Sněmy české XI/1*, s. 206–219 (Usnesení komise z 5. května 1605) a NA, DZSt 3, fol. H 4–H 23 (Usnesení komise z 6. května 1606).

²⁷ Např. Líva, V. (ed.): *Prameny*, s. 276 (Pražský hrad, 27. července 1604). Česká komora hejtmanům královských panství mimo Pardubice a Poděbrady.

²⁸ *Sněmy české V*, s. 469–470 (Usnesení generálního sněmu uzavřeného 14. dubna 1579).

²⁹ *Sněmy české IX*, s. 101–103 (Usnesení generálního sněmu uzavřeného 17. března 1595); *tamtéž*, s. 266 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 13. března 1596); *tamtéž*, s. 322–324 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 19. září 1596) a následující sněmy.

kaje na Moravu,³⁰ v roce 1608 na obranu proti vpádu arciknížete Matyáše do Čech a v roce 1611 na obranu proti vpádu pasovského vojska do Čech.³¹

Krajské hotovosti v letech 1565–1618

Svolávání zemské hotovosti doprovázely vždy značné organizační problémy. V polovině 16. století proto do organizace vojenské správy vstupuje nový prvek – pravidelné svolávání hotovostí jednotlivých krajů (krajský mustrunk) a jejich přehlížení (mustrování) v krajském městě (mustrplac). S tím je spojen také vznik funkce přehlížeatele krajské hotovosti (krajský mustrher).³²

Smyslem pravidelných mustrunků krajských hotovostí bylo získat přehled o jejich síle, potažmo o síle celé zemské hotovosti, o stavu jejich výstroje a výzbroje a o jejich bojeschopnosti. Krajské mustrunky byly také zkouškou a přípravou vojenských oddílů jednotlivých vrchností na mustrunk zemské hotovosti v případě vyhlášení mobilizace.

Organizační záležitosti krajských hotovostí byly v kompetenci sněmu nebo komise. Na jejich sestavení se museli podílet všechny pozemkové vrchnosti a všichni obyvatelé, kteří půjčovali peníze na úrok (tj. úvěroví podnikatelé).³³ Výchozíkem pro sestavení hotovosti byl soupis odhadované hodnoty majetku vrchností nebo měšťanů královských a věnných měst, výše úročených peněz úvěrových podnikatelů

³⁰ K tomu více Kameníček, František (ed.): *Prameny ke vpádům Bočkajovců na Moravu a k ratifikaci míru vídeňského od zemí Koruny české roku 1605–1606*. Praha 1894; Žitný, Miroslav (ed.): *Deník Štátného Václava Pětipeského z roku 1605*, in: Václav Bůžek (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*. České Budějovice 2009 (= OH 13), s. 187–262.

³¹ Sněmy české XV, 1. a 2. část.

³² V roce 1565 nařídil sněm mustrovat krajské hotovosti dvakrát ročně až do doby, kdy by to panovník se stavy změnil. Mustrování dvakrát ročně se ale neujalo. Sněmy české III, s. 245–246 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 30. června 1565). Epizodickým zásahem do pravidelného mustrování bylo usnesení sněmu v roce 1571, kterým se rušily články o mustruncích a nařizovalo se najmutí 2100 koní na místo postavení zemské hotovosti. Krajské mustrování ale záhy obnovilo usnesení sněmu z roku 1576. Sněmy české III, s. 600–605 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 30. dubna 1571); Sněmy české IV, s. 552–553 (Usnesení generálního sněmu uzavřeného 11. července 1576).

³³ Jednotlivé skupiny poplatníků byly popsány ve sněmovním usnesení. Např. podle usnesení sněmu z roku 1596 mezi ně patřili vedle panovníka, páni, rytířstvo, Pražané, města horní a jiná města, všichni tři stavové, též opatové, proboštové, jeptišky, kněží, faráři, kteří na farách sou a statky pozemské mají, i jiní klášterové, též mistři, kolegiatové, manové, dědinci, svobodníci, nápravníci, dvoráci, svobodní rychtáři, kteřížkoliv statky svobodný a zápisný a jakéžkoliv jiné, anebo platy komorní, městské i šosovní, též také kteříž peníze na úrocích, listech, zápisích, aneb jakýchkoliv užitcích mají, též kupci, ležáci, domácí i přespolní, kteří v tomto království handle a obchody své vedou“. Sněmy české IX, s. 321 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 19. září 1596).

a počty poddaných.³⁴ Protože se každá vojenská hotovost skládala ze dvou složek – jezdeckta a pěchoty, lišil se klíč pro způsob jejich sestavení. V případě jezdeckta bylo vždy stanoveno, z jaké výše přiznaného majetku³⁵ nebo přiznaných úročených peněz³⁶ má být postaven jeden kůň (kůň zbrojný, kůň jízdný).³⁷ V případě pěchoty z jaké výše přiznaného počtu poddaných má být postaven jeden pěšák (pěší).³⁸ Jiné způsoby sestavení krajských hotovostí se prosadily v roce 1576 a 1588.³⁹

Krajské mustrunky

Podle sněmovního usnesení z roku 1565 měly být krajské hotovosti mustrovány v krajských městech pravidelně dvakrát ročně v termínech v pátek po svátku Nanebevstoupení Páně a den po svátku svatého Matouše.⁴⁰ Tato pravidelnost sice nebyla v následujících letech dodržována, ale krajské hotovosti byly podle potřeby svolávány k přehlídkám i nadále.⁴¹

³⁴ Formulář odhadu, tzv. list přiznávací, byl publikován v každém sněmovním usnesení. Přiznávací listy s odhadem (šacuňkem) majetku byly sestavovány zpravidla podle posledního celozemského odhadu. Nejčastěji se vycházelo z odhadu provedeného v roce 1557, později také z odhadů z let 1565, 1588 a 1595.

³⁵ 1 kůň ze 2000 kop grošů českých (v roce 1553); 1 kůň ze 3000 kop grošů českých (1567, 1577); 1 kůň ze 4000 kop grošů českých (1579, 1580, 1583); 1 kůň ze 5000 kop grošů českých (1567, 1588, 1593, 1595, 1598, 1601, 1602 ad.).

³⁶ 1 kůň z 12500 kop grošů českých (1596, 1598, 1601, 1602 ad.).

³⁷ Kůň jako evidenční jednotka obnášel jednoho vystrojeného koně, jednoho rejtara s předepsanou výstrojí a výzbrojí a někdy ještě jednoho pěšího s předepsanou výstrojí a výzbrojí. Detailní popis výstroje a výzbroje publikovalo usnesení sněmu nebo komise.

³⁸ Např. jednoho pěšáka stavěly vrchnosti z každých čtyřiceti poddaných v roce 1579, z každých deseti v roce 1593, z každých třiceti v roce 1595, z každých dvaceti v letech 1596, 1598, 1601, 1602; ve městech byl stavěn jeden pěšák z každých patnácti obyvatel v letech 1596 a 1601.

³⁹ V roce 1576 měli stavové za úkol spočítat rozlohu pozemků svých poddaných a z každých 30 lánů postavit jednoho valacha, rejtara a pěšího s výzbrojí, pražané a jiná města pak každého třicátého člověka podle domů. Změna byla nařízena také v osobě mustrhera. Mustrovat koně i pěší měly vrchnosti. Sněmy české IV, s. 552–553 (Usnesení generálního sněmu uzavřeného 11. července 1576). V roce 1588 sněm nařídil postavit 1500 koní. Úkolem nejvyšších berníků a komisařů bylo podle přiznávacích listů rozpočítat, kolik koní případně na každý kraj. Sněmy české VII, s. 278–280 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 24. února 1588).

⁴⁰ Sněmy české III, s. 245–246 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 30. června 1565). Srov. též článek 43 o mustrunku v teoretickém díle Zikmunda Chotka z Chockova z roku 1593 Zprávy a naučení strany věci vojenské pro každého kryksmana, kterýž by chtěl ve věcech vojenských proti Turkům pracovati a něco zkusiti. Sněmy české VIII, s. 432–433. Svátek Nanebevstoupení Páně byl pohyblivý svátek připadající na čtvrtek po páté neděli (Křížové; Rogate) po Velikonocích (tj. mezi 30. dubnem a 3. červnem). Svátek svatého Matouše byl svátkem pevným, připadal na 21. září. Pokud svátek svatého Matouše připadl na sobotu, měl se mustrunk konat až v pondělí.

⁴¹ I když místo a datum mustrunku stanovilo usnesení sněmu nebo komise, mohlo být jeho konání zrušeno nebo odloženo. Přehled je tedy pouze přehledem mustrunků nařízených sněmu nebo

Mustrování krajské hotovosti nařizovalo usnesení sněmu nebo komise. V usnesení bylo uvedeno zpravidla také místo a datum konání mustrunku. Definitivně ale krajské mustrunky vyhlášoval až panovník mandáty adresovanými do každého jednotlivého kraje, ve kterých všechny obyvatele informoval s dostatečným předstihem o vyhlášení mustrunku a o místě a datu jeho konání.⁴²

Přehled nařízených krajských mustrunků 1565–1618 podle usnesení sněmů nebo komise pro nařízení zemské hotovosti⁴³

Usnesení sněmu/ komise	Datum mustrunku jízdy	Mustrheři jízdy ⁴⁴
Sněm 1565 ⁴⁵	29. 10.	2 krajští mustrheři*
Sněm 1567 ⁴⁶	18. 8.	2 krajští mustrheři*

komisí, ne přehledem mustrunků skutečně realizovaných. Srov. Sněmy české III, s. 270 (Pražský hrad, 1. dubna 1566). Mandát arciknížete Ferdinanda do všech krajů Českého království; Roubík, F. (ed.): Regesta, s. 321 (Viedeň, 15. září 1572). Maxmilián II. místodržícím.

⁴² Sněmy české X, s. 222–226 (Usnesení komise z 9. srpna 1601); tamtéž, s. 337–342 (Usnesení komise z 23. července 1602) a další sněmy a komise podobně. Srov. Líva, V. (ed.): Prameny, s. 273–274 (Pražský hrad, 10. července 1604). Mandát Rudolfa II. do všech krajů Českého království; týž, s. 333–334 (Pražský hrad, 4. září 1606). Mandát Rudolfa II. do všech krajů Českého království.

⁴³ Mustrování krajských hotovostí je doloženo už na sněmu v roce 1546. Sněmovní usnesení z roku 1553 zavádělo dokonce pravidelné mustrování krajských hotovostí dvakrát ročně (mustrovat měly vrchnosti) a sněmovní usnesení z roku 1556 a 1557 toto usnesení opakovalo, konání krajských mustrunků ale není doloženo. Za trvalou změnu je bráno až sněmovní usnesení z roku 1565. Články o mustrování krajských hotovostí jsou pravidelnou součástí sněmovních usnesení a poprvé je úkol mustrování svěřen krajským mustrherům. Rieger, B.: Zřízení krajské v Čechách, s. 204, 208; Sněmy české II, s. 22–24 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 27. července 1546); tamtéž, s. 653–654 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 20. února 1553); tamtéž, s. 705–707 (Usnesení generálního sněmu uzavřeného 15. dubna 1556); tamtéž, s. 804 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 22. března 1557).

⁴⁴ Hvězdička v tomto sloupci upozorňuje na dochovaný seznam krajských mustrherů publikovaný v usnesení zemského nebo generálního sněmu, anebo v usnesení komise.

⁴⁵ Sněmy české III, s. 245–246 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 30. června 1565). Srov. Roubík, F. (ed.): Regesta, s. 147 (Pražský hrad, 17. října 1565). Arcikníže Ferdinand králi Maxmiliánovi; týž, s. 149 (Pražský hrad, 21. října 1565). Arcikníže Ferdinand králi Maxmiliánovi. Na základě tohoto sněmovního usnesení bylo vyhlášeno mustrování krajských hotovostí také v roce 1566, připadající na den 24. května. Viz Roubík F. (ed.): Regesta, s. 163 (Pražský hrad, 28. března 1566). Arcikníže Ferdinand do všech krajů Českého království

⁴⁶ Sněmy české III, s. 378 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 3. března 1567). O plánovaném mustrování krajských hotovostí v roce 1569 viz Roubík, F. (ed.): Regesta, s. 291–292 (Viedeň, 14. dubna 1569). Maxmilián II. místodržícím; týž, s. 296 (Viedeň, 9. srpna 1569). Maxmilián II. místodržícím.

Usnesení sněmu/ komise	Datum mustrunku jízdy	Mustrheři jízdy ⁴⁴
Sněm 1569/1570 ⁴⁷	30. 10. 1570	2 krajsí mustrheři*
Sněm 1576 ⁴⁸	Podle potřeby	Vrchnosti
Sněm 1577 ⁴⁹	4. 11.	2 krajsí hejtmani ⁵⁰
Sněm 1579 ⁵¹	10. 8.	2 krajsí hejtmani ⁵²
Sněm 1580 ⁵³	16. 5.	2 krajsí hejtmani ⁵⁴
Sněm 1588 ⁵⁵	24. 5.	2 komisaři ⁵⁶ + rytmistr a hejtman, kteří povedou vojsko
Sněm 1593 ⁵⁷	Stanoví panovník s komisí ⁵⁸	Neurčeno
Sněm 1595 ⁵⁹	8. 5.	2 krajsí hejtmani ⁶⁰
Sněm 1596 ⁶¹	Stanoví panovník s komisí ⁶²	2 krajsí mustrheři*
Sněm 1598 ⁶³	Stanoví panovník s komisí	2 krajsí mustrheři*
Komise 9. 8. 1601 ⁶⁴	Stanoví panovník s komisí	2 krajsí mustrheři*
Komise 23. 7. 1602 ⁶⁵	14. 8.	2 krajsí mustrheři*
Komise 2. 7. 1604 ⁶⁶	11. 8.	2 krajsí mustrheři*
Komise 5. 5. 1605 ⁶⁷	24. 5.	2 krajsí mustrheři*
Sněm 14. 6. 1605 ⁶⁸	5. 7.	2 krajsí mustrheři*
Komise 6. 5. 1606 ⁶⁹	13. 6.	2 krajsí mustrheři*
Sněm 23. 2. 1610 ⁷⁰	24. 5. a 13. 9.	2 krajsí hejtmani ⁷¹ a 2 krajsí mustrheři*

- 47 Sněmy české III, s. 502 (Usnesení generálního sněmu zahájeného 19. prosince 1569 a uzavřeného v květnu 1570). Srov. Roubík, F. (ed.): Regesta, s. 308 (Pražský hrad, 26. října 1570). Česká komora mustherům plzeňského kraje.
- 48 Sněmy české IV, s. 552–553 (Usnesení generálního sněmu uzavřeného 11. července 1576)
- 49 Sněmy české V, s. 178–179 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 17. srpna 1577). Srov. Roubík, F. (ed.): Regesta, s. 323–327 (s. l., září – listopad 1577). Odhady statků v žateckém kraji podle usnesení zemského sněmu ze 17. srpna 1577.
- 50 Seznam krajských hejtmanů pro služební období 1577/1578 se nedochoval. Viz Mareš, Petr: Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období a soupis krajských hejtmanů na základě dochovaných seznamů z let 1563/1564–1616/1617. Praha 2009, s. 110–230.
- 51 Sněmy české V, s. 469 (Usnesení generálního sněmu uzavřeného 14. dubna 1579).
- 52 Seznam krajských hejtmanů pro služební období 1579/1580 se nedochoval. Mareš, P.: Obsazování 1563/1564–1616/1617, s. 110–230.
- 53 Sněmy české V, s. 678 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 9. února 1580). Článek o veřejné hotovosti měl trvat tak dlouho a do té doby, dokud by se stavové neusnesli jinak. Sněmy české V, s. 679 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 9. února 1580).
- 54 Seznam krajských hejtmanů pro služební období 1580/1581 se nedochoval. Mareš, P.: Obsazování 1563/1564–1616/1617, s. 110–230.
- 55 Sněmy české VII, s. 279–280 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 24. února 1588). V tomto případě se nejednalo o klasickou zemskou hotovost. Stavové na sněmu rozhodli, že pro obranu země najmou na svůj náklad 1500 koní a určitý počet pších. Podle příznávacích listů mělo být rozpočítáno, kolik koní připadne na každý kraj. Srov. Roubík, F. (ed.): Regesta, s. 340 (Pardubice, 13. března 1588). Jiřík Adlspach z Damsdorfu, hejtman na Pardubicích, Rudolfovi II.
- 56 Sněmy české VII, s. 280 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 24. února 1588). Komisaři nebyli jmenováni, měli být vyhlášeni později císařskými mandáty. Stali se jimi Ladislav starší Popel z Lobkovic a Radslav Vchynský ze Vchynic. Viz Roubík, F. (ed.): Regesta fondu militare, s. 340 (s. l., 10. června 1588). Ladislav starší Popel z Lobkovic a Radslav Vchynský ze Vchynic Rudolfovi II.
- 57 Sněmy české VIII, s. 382–383 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 3. listopadu 1593). Srov. Líva V. (ed.): Prameny, s. 9 (Pražský hrad, 11. prosince 1593). Česká komora hejtmanům a správcům královských panství; týž, s. 14 (Poděbrady, 15. ledna 1594). Kryštof Metych z Čechova české komoře.
- 58 Na místo mustrování krajských hotovostí bylo v roce 1594 vyhlášeno veřejné tažení zemské hotovosti s mustrováním ve Znojmě.
- 59 Sněmy české IX, s. 108 (Usnesení generálního sněmu uzavřeného 17. března 1595).
- 60 Seznam krajských hejtmanů pro služební období 1595/1596 se nedochoval. Viz Mareš P.: Obsazování 1563/1564–1616/1617, s. 110–230.
- 61 Sněmy české IX, s. 322 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 19. září 1596).
- 62 Krajské mustrunky se konaly 23. října 1596. Líva, V. (ed.): Prameny, s. 208–210.
- 63 Sněmy české IX, s. 554–555 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 17. dubna 1598).
- 64 Sněmy české X, s. 222–226 (Usnesení komise z 9. srpna 1601).
- 65 Sněmy české X, s. 337–343 (Usnesení komise z 23. července 1602). Srov. Líva, V. (ed.): Prameny, s. 233 (Pražský hrad, 27. července 1602). Mandát Rudolfa II. do všech krajů a všem obyvatelům Českého království.
- 66 Sněmy české X, s. 619–624 (Usnesení komise z 2. července 1604). Srov. Líva, V. (ed.): Prameny, s. 273–274 (Pražský hrad, 10. července 1604). Mandát Rudolfa II. do všech krajů Českého království.

Usnesení sněmu nebo komise a mandát panovníka stanovili také klíč k postavení jednoho koně a jednoho pěšího a předepisovali jejich výstroj a výzbroj. Na krajských mustruncích byli mustrováni pouze koně. Pěchotu měly mustrovat kvůli problémům s cestováním a vysokým finančním nákladům samy vrchnosti na svých statcích.⁷² Hotovosti pražských měst mustrovali hejtmani pražských měst nebo zvláštní komisaři.⁷³

Každá vrchnost byla povinna dostavit se se svými koňmi a vojáky k mustrunku do toho kraje, ve kterém podle příznávacího listu přiznávala svůj majetek.⁷⁴ Všechny kraje měly být mustrovány ve stejný den. Mustrování mělo začít ráno a nemělo být zbytečně prodlužováno. Hotovosti byly zmustrovány zpravidla během jednoho dne nebo několika málo dnů. Bezprostředně po skončení mustrunku byly vrchnosti se svými koňmi a pěšáky propuštěny do svých domovů.⁷⁵ Vrchnostem bylo nařizováno zůstat po zbytek roku se svými lidmi v určité pohotovosti pro případ mobilizace krajské nebo zemské hotovosti.⁷⁶

⁶⁷ Sněmy české XI/1, s. 206–219 (Usnesení komise z 5. května 1605). Srov. Lída, V. (ed.): *Prameny*, s. 281–282 (Pražský hrad, 5. května 1605). Česká komora všem hejtmanům královských panství v Českém království.

⁶⁸ Sněmy české XI/1, s. 270–302 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 14. června 1605). Srov. Lída, V. (ed.): *Prameny*, s. 291 (Pardubice, 20. června 1605). Albrecht Pfeferkorn z Otopachu, hejtman na Pardubicích, české komoře; týž, s. 317 (Pražský hrad, 17. března 1606). Nejvyšší úředníci a zemští soudcové Českého království všem krajským hejtmanům a mustrherům v Českém království.

⁶⁹ NA, DZSt 3, fol. H 8'–H 10 (Usnesení komise z 6. května 1606). Srov. Lída, V. (ed.): *Prameny*, s. 327 (Pražský hrad, 1. června 1606). Rudolf II. všem obyvatelům a stavům Českého království; týž, s. 333–334 (Pražský hrad, 4. září 1606). Mandát Rudolfa II. do všech krajů Českého království.

⁷⁰ NA, DZSt 3, fol. N 2'–N 4 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 22. února 1610). Srov. Lída, V. (ed.): *Prameny*, s. 410–411 (s. l., s. d.). Článek usnesení zemského sněmu o veřejné hotovosti a o mustruncích.

⁷¹ Seznam krajských hejtmanů pro služební období 1610/1611 se dochoval. Mareš P.: *Obsazování 1563/1564–1616/1617*, s. 110–230.

⁷² Sněmy české III, s. 377–378 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 3. března 1567); Sněmy české V, s. 106 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 2. března 1577).

⁷³ Místo krajských hejtmanů zastával v každém z pražských měst královský hejtman. Přehled hejtmanů pražských měst podal Roubík, František: *Královští hejtmané v městech pražských v letech 1547 až 1785. Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy VII*, 1933, s. 121–188. Podle usnesení zemského sněmu z roku 1580 měl hotovost všech pražských měst mustrovat jako zvláštní komisař Humprecht Černín z Chudenic. Sněmy české V, s. 678–679 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 9. února 1580).

⁷⁴ Pokud měla vrchnost majetek ve více krajích, mohla nechat mustrovat všechny své koně jen v jednom, zpravidla v tom, ve kterém sídlila.

⁷⁵ Zcela výjimečně nařídil zemský sněm 1609/1610 cvičit krajské hotovosti dva dny v místě mustrunku. NA, DZSt 3, fol. K 26–O 18' (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 23. února 1610).

⁷⁶ Sněmy české V, s. 106 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 2. března 1577). Srov. Lída, V. (ed.): *Prameny*, s. 206 (Pražský hrad, 26. září 1596). Mandát Rudolfa II.; týž, s. 240–241 (Pražský hrad, 26. září 1602). Česká komora všem hejtmanům královských panství v Českém království.

Krajský mustrher

Funkce mustrhera krajské hotovosti nebyla institucionálně zakotvena, proto na ni nelze nahlížet jako na úřad. Jednalo se spíše o určitý druh specializované sněmovní komise s předem jasně vymezenou dobou a místem působení a jasně definovaným úkolem. Podobných jednorázových komisí bylo na sněmech voleno pravidelně vždy několik. Poprvé se s funkcí krajského mustrhera setkáváme v usnesení sněmu z roku 1565.

Krajské mustrhery volil na svém zasedání sněm nebo komise pro nařízení zemské hotovosti.⁷⁷ Pro každý jeden kraj byli voleni dva šlechtici – pán a rytíř. Krajské mustrhery neskládali služební přísahu a za výkon své funkce odpovídali pouze sněmu nebo komisi která je volila. Jejich povinnosti definovalo usnesení sněmu nebo komise.⁷⁸

Služební období krajského mustrhera bylo omezeno pouze na dobu mustrování krajské hotovosti. Trvalo proto jen jeden den nebo několik málo dní. Pokud bylo mustrování zrušeno, potom zvolený šlechtic tuto funkci vůbec nevykonával.

Krajské mustrhery (nebo ti, jimž bylo nařízeno mustrovat krajskou hotovost) vstupovali během svého služebního období do úzkého osobního nebo písemného vztahu se členy stavovské obce celého kraje a s některými krajskými a zemskými úřady. Z titulu své funkce zajišťovali také určitou úřední agendu.

Mustrhery museli před mustrunkem s dostatečným předstihem shromáždit příznávací listy jednotlivých vrchností a úvěrových podnikatelů nebo výtahy z nich. Příznávací listy poskytovaly přehled, kolik má každá vrchnost a každý úvěrový podnikatel nechat zmustrovat podle stanoveného poměru svých koní.⁷⁹

O vyhlášení veřejné hotovosti po krajích v roce 1608 viz týž, zvl. s. 350 (Pražský hrad, 11. dubna 1608). Patent české komory svobodníkům, dvořákům a svobodným rychtářům ve všech krajích Českého království; týž, s. 350 (Pražský hrad, 12. dubna 1608). Česká komora hejtmanům všech královských panství v Českém království; týž, s. 351 (Pražský hrad, 14. dubna 1608). Rudolf II. kurfiřtovi saskému; týž, s. 359 (Pražský hrad, 24. dubna 1608). Příloha 2 ze 31. března. Tištěný mandát Rudolfa II. všem obyvatelům a poddaným Českého království.

⁷⁷ Do roku 1547 vykonávali funkci krajských mustrherů krajské polní hejtmani za pomoci krajských hejtmanů; v letech 1547–1564 krajské hejtmani a v letech 1565–1618 krajské mustrhery. V posledním období byla tato funkce svěřována někdy také krajským hejtmanům (1577, 1579, 1580, 1595 a 1610), jednou vrchnostem (1576) a jednou dvěma komisařům a rytmistrovi a hejtmanovi krajského vojska (1588).

⁷⁸ Instrukcí pro krajské mustrhery zmiňuje poprvé až usnesení sněmu z let 1609/1610. NA, DZSt 3, fol. K 26–O 18' (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 23. února 1610).

⁷⁹ Srov. např. Roubík, F. (ed.): Regesta, s. 323–327 (s. l., září–listopad 1577). Odhady statků v zateckém kraji podle usnesení zemského sněmu ze 17. srpna 1577; Líva, V. (ed.): Prameny, s. 413–419 (s. l., 21. dubna – 25. května 1610). Příznávací listy některých českých stavů k veřejné hotovosti usnesené na sněmu uzavřeném 23. února 1610.

Příznávací listy a jejich výtahy zasílali krajským mustrherům buďto přímo vrchnosti a úřevorí podnikatelé, nebo jako mezičlánek krajští hejtmáni, krajští berníci, nejvyšší berníci nebo zvláštní komisaři, jimž je vrchnosti a úřevorí podnikatelé museli poslat ke kontrole.⁸⁰ Někdy dostali krajští mustrheři příznávací listy přímo od vrchností a úřevorých podnikatelů až při mustrunku.⁸¹

V den mustrunku předstoupila každá vrchnost nebo každý úřevorý podnikatel se svými koňmi před krajské mustrhery. Ti na základě příznávacích listů popř. výtahů z nich zkontrolovali, zda se tito dostavili k přehlídce s odpovídajícím počtem koní. Vedle toho zkontrolovali, zda je každý kůň a jeho doprovod opatřen předepsanou výstrojí a výzbrojí v odpovídajícím stavu. Ti, kteří se k mustrunku dostavili ve správném počtu a s odpovídající výstrojí a výzbrojí, byli mustrhery odsouhlaseni a propuštěni. Ti, na nichž mustrheři shledali nějaké nedostatky, byli napomenuti a vyzváni k nápravě. Odstranění nedostatků měli prokázat při dalším mustrunku.⁸²

Mustrheři byli povinni založit a vést při mustrunku tzv. rejstřík mustrunku (registra krajských mustrunků).⁸³ Do něj zapisovali jednak ty vrchnosti a úřevoré podnikatele, kteří byli shledáni v pořádku, jednak ty vrchnosti a úřevoré podnikatele, kteří se k mustrunku nedostavili, neodevdali příznávací listy nebo nebyli shledáni v pořádku. Rejstřík po ukončení mustrunku zasílali spolu s příznávacími listy zmustrovaných vrchností a závěrečnou zprávou o průběhu krajského mustrunku panovníkovi nebo jeho místodržícím popř. nejvyšším úředníkům a zemským soudcům nebo nejvyšším berníkům.⁸⁴ Panovník a centrální úřady tak získali přehled o stavu hotovostí jednotlivých krajů a o hotovosti celého království.⁸⁵

⁸⁰ Sněmy české III, s. 377–378 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 3. března 1567); Sněmy české V, s. 106 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 2. března 1577); Sněmy české X, s. 180–181 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 19. února 1601); tamtéž, s. 222–226 (Usnesení komise z 9. srpna 1601).

⁸¹ Sněmy české V, s. 678–679 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 9. února 1580).

⁸² Sněmy české III, s. 377–378 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 3. března 1567).

⁸³ Srov. Roubík, F. (ed.): Regesta, s. 327 (Touchovice, 15. listopadu 1577). Šebestián Vřesovec z Vřesovic a z Doubravské Hory české komoře; Líva, V. (ed.): Prameny, s. 414–419 (s. l., 21. dubna – 25. května 1610). Příznávací listy některých českých stavů k veřejné hotovosti usnesené na sněmu uzavřeném 23. února 1610.

⁸⁴ Těm, kteří se nezachovali podle sněmovního usnesení, hrozila sankce obesláni k zemskému soudu. Sněmy české III, s. 377–378 (Usnesení zemského sněmu zahájeného 3. března 1567); Sněmy české V, s. 106 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 2. března 1577); tamtéž, s. 678–679 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 9. února 1580); Sněmy české IX, s. 100–110 (Usnesení generálního sněmu uzavřeného 17. března 1595); tamtéž, s. 322–324 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 19. září 1596).

⁸⁵ Sněmy české V, s. 106 (Usnesení zemského sněmu uzavřeného 2. března 1577).

Mustrheři spolupracovali velmi úzce zejména s krajskými hejtmany, jejichž úřad stál na základně pomyslné správní pyramidy zemských úřadů. Spolupráce vyplývala jednak z vlastních služebních úkolů při mustrování krajské hotovosti, jednak z toho titulu, že krajští hejtmani byli v případě mobilizace krajské hotovosti jejími veliteli.⁸⁶ Dokonce v letech 1577, 1579, 1580 a 1595 pověřil sněm mustrováním na místo krajských mustrherů krajské hejtmany a v roce 1610 měli krajští mustrheři a krajští hejtmani mustrovat krajské hotovosti společně.

Pevné provázání funkce krajského mustrhera s úřadem krajského hejtmana prokazuje také porovnání seznamů mustrherů se seznamy hejtmanů.⁸⁷ Ze všech šlechticů, kteří byli zjištěni jako krajští mustrheři (113), mělo před jmenováním do funkce zkušenost v úřadu krajského hejtmana 77 šlechticů, zbylých 36 tuto zkušenost nemělo.⁸⁸ Z těchto posledních se ale 22 šlechticů stalo krajskými hejtmany později, u 14 to nebylo zjištěno.⁸⁹

Výjimečnou nebyla ani zkušenost šlechtice zvoleného krajským mustrherem s působením v nejvyšších zemských úřadech, zemském soudu nebo dvorském a komorním soudu.⁹⁰ Z nejvyšších zemských úředníků byl krajským mustrherem zvolen nejvyšší sudí Václav Berka z Dubé a z Lipé, nejvyšší dvorský sudí Václav Říčanský z Řičan a purkrabí hradeckého kraje a později

⁸⁶ Povinnosti krajských hejtmanů upravovala zemská zřízení z let 1530, 1549 a 1564. Jireček, H. – Jireček, J. (edd.): Zřízení zemská království českého XVI. věku, s. 69–70, čl. 184–186; s. 338–345, čl. R. 21.–R. 31. a s. 671–674, čl. R. 14–R. 22.

⁸⁷ Přehledy krajských hejtmanů viz Mareš, P.: Obsazování 1563/1564–1616/1617, Praha 2009 a týž: Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I. a soupis krajských hejtmanů z let 1537/1538–1560/1561 podle register české královské kanceláře. *Paginae historiae* 19, 2011, s. 7–93.

⁸⁸ Při srovnání je třeba počítat s faktem, že se pro sledované období nedochovaly všechny seznamy krajských hejtmanů.

⁸⁹ U těchto 14 šlechticů nebylo zjištěno, že by v průběhu života zastávali úřad krajského hejtmana: z pánů Zikmund z Vartemberka, Jan z Vartemberka, Vilém Lev Říčanský z Řičan a Štěpán Šlik z Holejče, hrabě z Pasounu a z Lokte; z rytířů Hynek Kekule ze Stradonic, Erhart Štampach ze Štampachu, Tristram Lukavecký z Lukavce, Zikmund Chotek z Chockova, Sezima Miřkovský z Tropčic, Václav Popel z Vesce, Bernard Hochauzar z Hochauzu, Štilfivost Lukavecký z Lukavce, Smil Kyšperský z Vřesovic a Petr Kryštof Kapoun ze Svojkova. Zajímavostí je, že z těchto patřil Zikmund Chotek z Chockova ke známým válečným praktikům a teoretikům. Srov. jeho práci Zprávy a naučení strany věci vojenské pro každého kryksmana, kterýž by chtěl ve věcech vojenských proti Turkům pracovati a něco zkusiti. Sněmy české VIII, s. 415–442.

⁹⁰ Přehled nejvyšších zemských úředníků sepsal Palacký, František: Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků. In: Jaroslav Charvát (red.): Dílo Františka Palackého I. Praha 1941, s. 360, 364, 365–366, 369, 371 a 375. Přehled přísedících zemského soudu Mareš, Petr: Přísedící většího zemského soudu Českého království (1542–1620) na habsburských dvorech a na dvoře Fridricha Falckého. *Paginae historiae* 18, 2010, s. 7–62. Přehled přísedících dvorského a komorního soudu Mareš, Petr: Soupis přísedících komorního soudu Českého království v letech 1527–1620, Praha 2013.

purkrabí karlštejnský Adam Hrzán z Harasova. Z přisedících zemského soudu byl krajským mustrherem zvolen z pánů Jaroslav Smiřický ze Smiřic, Zbyněk Berka z Dubé a z Lipé, Diviš Slavata z Chlumu a z Košumberka a Václav Berka z Dubé a z Lipé; z rytířů Jan Leskovec z Leskovce, Jan Malovec z Malovic a Adam Hrzán z Harasova. Václav Zajíc z Házmburka, Václav Haugvic z Biskupic, Zdeněk Berka z Dubé a z Lipé, Oldřich Dubanský z Duban a Petr Boubínský z Újezda patřili zase k těm šlechticům, kteří byli před zvolením krajským mustrherem přisedícími zemského soudu, v době volby už ale tuto funkci nezastávali. Podobná čísla lze sledovat u přisedících dvorského a komorního soudu, kteří byli v průběhu funkčního období zvoleni krajskými mustrhery. Byli to z pánů Jan mladší z Valdštejna, Jan Říčanský z Řičan, Zdeněk z Vartemberka, Jaroslav Libštejnský z Kolovrat, Fridrich Míčan z Klinštejna a z Roztok, Linhart Colonna z Felsu, Karel Mracký z Dubé, Adam starší z Valdštejna, Karel z Vartemberka, Vilém Sviták z Landštejna a Vilém mladší Popel z Lobkovic; z rytířů Zikmund Brozanský z Vřesovic, Ondřej Nebřehovský z Nebřehovic, Jan Markvart z Hrádku, Kryštof Zilvar z Pilníkova, Diviš Markvart z Hrádku, Kryštof Fictum z Fictum a Jiřík Gerštorf z Gerštorfu. Bývalými přisedícími dvorského a komorního soudu byli Zdeněk Krajíř z Krajku a Jindřich purkrabí z Donína.

Celkově byli tedy do funkce krajského mustrhera zvoleni tři nejvyšší zemští úředníci, sedm přisedících zemského soudu a osmnáct přisedících dvorského a komorního soudu. Není to nezanedbatelný počet, pokud uvážíme, že krajské mustrhery volil sněm nebo komise, v jejichž čele byli právě nejvyšší zemští úředníci a přisedící zemského a dvorského a komorního soudu.

Závěr

Funkce krajského mustrhera stála mimo správní pyramidu zemských nebo vojenských úřadů. Svým charakterem je řazena na úroveň sněmovní komise. Proto ji nelze hodnotit jako funkci svého druhu „iniciační“ nebo stojící na začátku šlechtické kariéry. Na kariérní postup jejího držitele neměla vliv. Naopak, krajskými mustrhery byli voleni šlechtici se zkušeností především v úřadu krajského hejtmana, výjimečně také přisedící zemského, dvorského a komorního soudu.⁹¹

⁹¹ Zkušenost krajských mustrherů s působením v ostatních zeměpanských a královských úřadech a soudních institucích bylo zanedbatelné. Např. zkušenost s působením v české komoře nebo apelačním soudu neměl žádný krajský mustrher. V královských úřadech jen jednotlivci. Bohužel pro nedostatek pramenů nelze zhodnotit zkušenosti krajských mustrherů ve vojenské správě a hierarchii.

Přehled krajských muštrherů

Bechyňský kraj (Tábor)

Panský stav:

- Zdeněk Krajíř z Krajku na Landštejně [z. 1577] – 1565, 1567, 1569/1570
- Jan Albrecht Křinecký z Ronova [z. po 1622] – 1596, 1598
- Fridrich Míčan z Klinštejna a z Roztok na Vitanovicích [z. 1616] – 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Jan mladší Říčanský z Říčan na Červené Řečici [z. po 1622] – 1609/1610

Rytířský stav:

- Jan Leskovec z Leskovce na Horní Cerekvi a Líšni [z. 1583/1584] – 1565, 1567
- Šebestián Leskovec z Leskovce na Červené Řečici [z. 1582] – 1569/1570
- Jan Malovec z Malovic na Kamenici nad Lipou a Chýnově [z. 1598] – 1596, 1598
- Jeroným Hozlaur z Hozlaur na Hněvkovicích [z. po 1622] – 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Bohuslav nejstarší Víta ze Rzávého na Červeném Záhoří [z. 1631] – 1609/1610

Boleslavský kraj (Mladá Boleslav)

Panský stav:

- Zbyněk Berka z Dubé a z Lipé na Mělníku a Zákupch, nejvyšší mistr komory [z. 1578] – 1565
- Jindřich purkrabí z Donína na Benátkách nad Jizerou [z. 1597] – 1567, 1569/1570
- Zikmund Smiřický ze Smiřic na Hrubé Skále, Českém Dubu a Kostelci nad Černými lesy [z. 1608] – 1596, 1598
- Jindřich Křinecký z Ronova na Rožďalovicích [z. 1602] – 1601
- Karel z Vartemberka na Hrubém Rohozci, JMC rada [z. 1612] – 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Zdeněk Libštejnský z Kolovrat na Loučeni [z. 1640] – 1609/1610

Rytířský stav:

- Václav Vřesovec z Vřesovic a z Doubravské Hory na Byšicích [z. 1583] – 1565, 1567, 1569/1570
- Jiřík Vančura z Řehnic na Studénce [z. 1610] – 1596, 1598, 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Mikuláš Vratislav z Bubna na Březně⁹² [z. 1617] – 1609/1610

⁹² Viz též Hradecký kraj.

Čáslavský kraj (Čáslav)

Panský stav:

- Albrecht Novohradský z Kolovrat na Horních Kralovicích [z. 1580] – 1565, 1567, 1569/1570
- Kašpar Melichar ze Žerotína na Nových Dvorech a Ovčárech [z. 1628] – 1596, 1598
- Vlachyně Říčanský z Říčan na Studenci [z. 1604] – 1601, 1602
- Adam starší z Valdštejna na Žehušicích, JMC rada, číšník a podkomoří královny [z. 1615] – 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Heralť Václav Libštejnský z Kolovrat na Janovičkách, JMC rada [z. 1630] – 1609/1610

Rytířský stav:

- Beneš Beneda z Nečtin na Vilémově [z. 1594] – 1565, 1567, 1569/1570
- Tristram Lukavecký z Lukavce [z. 1620] – 1596, 1598
- Václav Popel z Vesce [z. po 1623] – 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Štilfried Lukavecký z Lukavce na Lukavici [z. po 1614] – 1609/1610

Hradecký kraj (Hradec Králové)

Panský stav:

- Albrecht Smiřický ze Smiřic na Náchodě a Škvorci [z. 1566] – 1565
- Zdeněk z Valdštejna na Štěpanicích [z. 1580] – 1567, 1569/1570
- Albrecht Gotfried Křinecký z Ronova na Jilemnici [z. 1612] – 1596, 1598, 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606, 1609/1610

Rytířský stav:

- Kryštof Zilvar z Pilníkova na Vlčicích a Smidarech, JMC rada [z. 1579] – 1565, 1567, 1569/1570
- Kryštof Václav Kapoun ze Svojkova na Hlušicích [z. 1608] – 1596, 1598
- Mikuláš Vratislav z Bubna na Žamberce⁹³ [z. 1617] – 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Myslibor Hamza ze Zábědovic na Hoříněvsi [z. 1617] – 1609/1610

Chrudimský kraj (Chrudim)

Panský stav:

- Václav Haugvic z Biskupic na Litomyšli [z. 1571] – 1565

⁹³ Viz též Boleslavský kraj.

- Diviš Slavata z Chlumu a z Košumberka na Košumberce [z. 1575] – 1567
- Zdeněk Berka z Dubé a z Lipé na Rychmburku [z. 1572] – 1569/1570
- Václav nejstarší Berka z Dubé a z Lipé na Rychmburku, maršálek českého královského dvora, nejvyšší sudí [z. 1600] – 1596, 1598
- Jan Bezdrůžický z Kolovrat na Bystrém, JMC rada [z. 1604] – 1601, 1602
- Diviš Lacembok Slavata z Chlumu a z Košumberka na Košumberce [z. 1623] – 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Purkart Střela z Rokyc na Cerhenicích, Krucemburku a Štěpánově [z. po 1622] – 1609/1610

Rytířský stav:

- Bernard Gerštorf z Gerštorfu na Cholticích [z. 1574] – 1565, 1567, 1569/1570
- Jan nejstarší Lukavský z Lukavice na Zámrsku [z. 1607] – 1596, 1598
- Jiřík Gerštorf z Gerštorfu na Cholticích, JMC rada [z. 1613] – 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Petr Kryštof Kapoun ze Svojkova na Zaječicích [z. 1621] – 1609/1610

Kouřimský kraj (Kouřim)*Panský stav:*

- Jaroslav Smiřický ze Smiřic na Kostelci nad Černými lesy [z. 1597] – 1565, 1567, 1569/1570
- Petr Karel Holický ze Šternberka na Českém Šternberku [z. 1608] – 1596, 1598
- Karel Mracký z Dubé na Pyšelech, JMC rada [z. 1623] – 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Jan starší Cehnice z Říčán na Popovicích [z. 1614] – 1609/1610

Rytířský stav:

- Ondřej Nebřehovský z Nebřehovic na Pyšelech [z. 1577] – 1565, 1567, 1569/1570
- Jeroným Čejka z Olbramovic na Chvalech a Počernicích [z. 1609] – 1596, 1598, 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Bernard Hochauzar z Hochauzu na Bašti [z. 1611] – 1609/1610

Litoměřický kraj (Litoměřice)*Panský stav:*

- Jan mladší z Valdštejna na Bílém Újezdu [z. 1597] – 1565
- Hendrich z Vartemberka na České Kamenici [z. 1604] – 1567, 1569/1570

- Adam Havel Popel z Lobkovic na Duchcově [z. 1605] – 1596, 1598
- Zikmund z Vartemberka na Zvířeticích [z. 1608] – 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Jan z Vartemberka na České Kamenici [z. 1616] – 1609/1610

Rytířský stav:

- Oldřich Dubanský z Duban na Liběšicích, podkomoří královny [z. 1572] – 1565, 1567
- Zikmund Brozanský z Vřesovic na Brozanech [z. 1588] – 1569/1570
- Zdeslav mladší Kaplíř ze Sulevic na Želenicích [z. po 1603] – 1596, 1598
- Petr Kostomlatský z Vřesovic na Ploskovicích [z. 1604] – 1601, 1602
- Adam Hrzán z Harasova na Skalce, Lanškrounu a Lanšperku, JMC rada a purkrabí karlíštejnský [z. 1619] – 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Václav Baše Kaplíř ze Sulevic na Sulevicích [z. 1616] – 1609/1610

Plzeňský kraj (Plzeň)

Panský stav:

- Kryštof z Roupova na Spáleném Poříčí [z. 1590] – 1565, 1567, 1569/1570
- Vilém Popel z Lobkovic na Horšovském Týně a Čečovicích, JMC kraječ [z. 1626] – 1596, 1598, 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Hendrich Lorenc hrabě z Gutnštejna na Hostouni [z. po 1628] – 1609/1610

Rytířský stav:

- Humprecht Černín z Chudenic na Chudenicích [z. 1601] – 1565
- Jan Markvart z Hrádku na Nekmíři [z. 1591–1595] – 1567, 1569/1570
- Zikmund Chotek z Chockova v městečku Touškově nad Mží [z. 1603] – 1596, 1598, 1601, 1602
- Diviš Markvart z Hrádku na Bělé a Nekmíři, JMC rada [z. kol. 1625] – 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Smil Kyšperský z Vřesovic na Přívozci [z. 1615] – 1609/1610

Podbrdský kraj (Beroun)

Panský stav:

- Ferdinand Švihovský z Rýzemberka a ze Švihova na Dobříši [z. 1595] – 1565, 1567
- Ladislav Popel z Lobkovic na Zbirohu [z. 1609] – 1569/1570
- Václav Říčanský z Říčan na Hořovicích a Mnichu, nejvyšší dvorský sudí [z. 1596] – 1596

- Hynek z Roupova [z. 1603] – 1598
- Jan Litvín Říčanský z Řičan na Hořovicích, JMC rada [z. 1637] – 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Zdeněk Vratislav z Mitrovic na Mníšku pod Brdy [z. 1641] – 1609/1610

Rytířský stav:

- Václav mladší Bechyně z Lažan na Dlouhé Lhotě a Obořišti [z. 1600] – 1565, 1567, 1569/1570
- Vratislav starší Vratislav z Mitrovic na Všeradicích [z. 1600] – 1596, 1598
- Václav mladší Vratislav z Mitrovic na Litni [z. po 1612] – 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Ctibor Malovec z Chýnova a z Vinterberka na Svatém Poli a Jincích [z. 1614] – 1609/1610

Prácheňský kraj (Písek)

Panský stav:

- Václav Zajíc z Házmurka na Strakonících, nejvyšší mistr českého převorství johanitů a nejvyšší a dědičný stolník a kuchmistr [z. 1578] – 1565, 1567, 1569/1570
- Jaroslav Libštejnský z Kolovrat na Starosedlském Hrádku [z. 1617] – 1596, 1598
- Matouš Děpold Popel z Lobkovic na Strakonících, nejvyšší mistr českého převorství johanitů [z. 1621] – 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606, 1609/1610

Rytířský stav:

- Petr Boubínský z Újezda na Dubu a Střele [z. 1600] – 1565, 1567, 1569/1570, 1596, 1598
- Jan Horčice z Prostého na Bratronicích [z. 1616] – 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606, 1609/1610

Rakovnický kraj (Rakovník)

Panský stav:

- Kryštof Krakovský z Kolovrat na Všesulově [z. 1596] – 1565, 1567, 1569/1570
- Vilém Sviták z Landštejna na Krašově a Sosni, JMC rada a hejtman Nového Města pražského [z. 1612] – 1596, 1598, 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Maximilián Krakovský z Kolovrat na Šípech [z. 1645] – 1609/1610

Rytířský stav:

- Jan Myška ze Žlunic na Hořesedlech [z. asi 1568] – 1565, 1567
- Radslav Vchynský ze Vchynic na Petrovicích [z. 1619] – 1569/1570

- Václav starší Hochauzar z Hochauzu na Pšovlicích [z. 1612] – 1596, 1598
- Václav Chotek z Chockova na Žihli [z. 1617] – 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606, 1609/1610

Slánský kraj (Slaný)

Panský stav:

- Zdeněk z Vartembergu na Buštěhradě [z. 1583] – 1565, 1567, 1569/1570
- Václav purkrabí z Donína na Bílém Újezdci [z. 1598/1599] – 1596, 1598
- Jan Novohradský z Kolovrat na Buštěhradě a Košátkách, JMC rada a číšník [z. 1613] – 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Vilém mladší Popel z Lobkovic na Bílině a Horních Beřkovicích [z. 1647] – 1609/1610

Rytířský stav:

- Hynek Kekule ze Stradonic [z. kol. 1590] – 1565, 1567, 1569/1570
- Václav Pětipeský z Chyš a z Egerberka na Blahoticích [z. 1602] – 1596, 1598, 1601
- Odolen Pětipeský z Chyš a z Egerberka na Blahoticích [z. kol. 1640] – 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606, 1609/1610

Vltavský kraj (Sedlčany)

Panský stav:

- Jan Říčanský z Říčan na Kosově Hoře, JMC rada [z. asi 1577] – 1565, 1567, 1569/1570
- Jan z Vrtby na Červeném Hrádku [z. 1616] – 1596, 1598, 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Vilém Lev Říčanský z Říčan na Voračicích [z. 1633] – 1609/1610

Rytířský stav:

- Jan Velemyský z Velemyšlovi na Týnci nad Sázavou, hejtman vltavského kraje [z. asi 1570] – 1565, 1567
- Adam Řepa z Neveklova na Tloskově [z. 1574] – 1569/1570
- Adam Velemyský z Velemyšlovi na Olbramovicích [z. 1609] – 1596, 1598, 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Vilém Černín z Chudenic [z. 1629] – 1609/1610

Žatecký kraj (Žatec)

Panský stav:

- Jaroslav Libštejnský z Kolovrat na Petrohradě [z. 1595] – 1565, 1567, 1569/1570

- Linhart Colonna, svobodný pán z Felsu na Šenkenberku a Andělské Hoře, JMC rada [z. 1620] – 1596, 1598, 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Štěpán Šlik z Holejče, hrabě z Pasounu a z Lokte na Údrči [z. 1620] – 1609/1610

Rytířský stav:

- Erhart Kager ze Štampachu na Děkově [z. 1571] – 1565, 1567, 1569/1570
- Sezima Miřkovský z Tropčic na Verušičkách [z. 1601] – 1596, 1598
- Kryštof Fictum z Fictum na Klášterci nad Ohří, JMC rada [z. 1620] – 1601, 1602, 1604, 1605/1, 1605/2, 1606
- Asman Štampach ze Štampachu [z. 1658] – 1609/1610

Kreismusterungen und Kreismusterherren in Organisation der Militärverwaltung in Böhmen in der Zeit vor der Schlacht am Weissen Berg (1565–1618)

Im 16. und 17. Jahrhundert wurde Habsburgermonarchie mit einer Expansion des Osmanischen Reiches konfrontiert. Fehlen des stehenden Heeres wurde durch die Söldnertruppen ersetzt. An Verteidigung der gefährdeten Grenze haben alle Länder der Monarchie teilgenommen. Im Falle des Königreiches Böhmen handelte sich vor allem um Steuerbewilligung, verschiedene finanziellen Sammlungen, Rekrutierung und Finanzierung von Söldnertruppen, zumindest die persönliche Teilnahme des böhmischen Adels ausserhalb des Königreiches. Unter den Formen der Hilfe für Verteidigung gegen Türken wird auch Mobilisierung des Landsturmes einbezogen. Lansturm wurde aber ausschliesslich zu Verteidigung des Königreiches bestimmt, bzw. zu Verteidigung der Länder der böhmischen Krone. Aufgrund der problematischen Aufberufung des Landsturms wurde ein neues Element in die Organisation der Militärangelegenheiten in zweiter Hälfte 16. Jahrhunderts eingetreten – Organisation von regelmässigen Landsturmmusterung an der Kreisebene (Kreismusterung). Damit ist auch Funktion eines Kreismusterherrn entstanden. Die Kreismusterungen wurden von Landtügen oder Sonderlandtagskommissionen angeordnet. Die Landtäge oder die Kommissionen haben die Kreismusterherren gewählt. Dienstzeit eines Kreismusterherrn hat nur zur Zeit der Musterung gedauert, d. h. zur Zeit der Pferdenkontrolle, die von Obrigkeiten gesandt wurden, deren Anzahl, Ausrüstung und Waffen. Kreismusterherr hat mit einigen Behörden an der Kreis- und Landesebene zusammengearbeitet. Funktion eines Musterherrn kan man nicht für einen Amt halten, es befindet sich auf Ebene einer Landtagskommission.

Regional Military parade and „Parade-men“ (mustrheři) in the organization of military administration in Bohemia in period before the battle of White Mountain (Bílá hora) (1565–1618)

The author analyzes the organization and function of a particular system of military administration in Bohemia in 1565–1618, so called „mustrunky“ (regional military parades) and the function of responsible people for this administrative systeme – „mustrheři“ (parade-men).